БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, БАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынын Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилеткинген

1954 МАРТ 2 ВТОРНИК № 45 (2982)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

Совет чурттуң херээженнери—ажылчын болгаш колхозчу херээженнер, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, садыгның ажылдакчылары, совет албан-хаакчылар боттарының идепкейлиг чогаадыкчы күш-ажылы-биле бистиң Төрээн чуртувустуң алдарын болгаш байлаан, ооң күжүн болгаш күчүзүн моон соңгаар-даа көвүдедип, бистиң чуртувуска коммунизмни тудуп тургузар дээш демиселчилериң бирги одуругларынга туржурлар дээрзинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди быжыг бүзүрелин илередип тур.

(СЭКП ТК-ның доктаалындан).

Делегейниң херээженнер хүнү март 8-тиң дугайында

СЭКП ТК-ның доктаалы

Делегейниң херээженнер хүнү март 8-ти бо чылын совет улус ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның мурнуу чарында, политиктиг болгаш күш-ажылчы күүлүг көдүрлүүшкүннүң, бистиң Төрээн чуртувустуң улам ыңайгы чечектелиишкини дээш бүгү улустуң демиселиниң байдалында, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадыры болгаш чаа дайынны болдурбазы дээш, бүгү улустарның аразынга тайбың дээш Совет Эвилелиниң идепкейлиг демиселиниң байдалдарында демдеглеп турар.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле Коммунистиг тургузуушкуннуң кайгамчык улуг программазын чедиишкинниг күүседип турар. Совет улус социалистиг индустрияның хөгжүлдезинде чедип алган чедиишкиннерге даянып алгаш, ону улам бурунгаар шимчетпишаан, көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларының болгаш улустуң хереглел түүлдериниң бүдүрүлдезиниң улуг көдүрлүүшкүнүнче, бүгү совет кижилериң амыдыралының материалдыг чаагай байдалын болгаш культурлуг деңнелин бедидеринче углаан, партияның болгаш чазактың хемчеглерин кызымаккай, чогаадыкчы күш-ажылы-биле амыдыралда боттандырып турар.

Совет күрүнениң күүш-ыдалын быжыглаарының ниити херээнге, коммунизм дээш демиселдиң херээнге кайгамчык улуг салыышкынны совет херээженнер киирип турар. Миллион-миллион совет херээженнер коммунистиг тургузуушкунга идепкейлиг киржип, төттүнмес энергиязын, чогаадыкчы инициативазын, чогаадыкчы арга-мергежилдерин болгаш талантыларын илередип турарлар. Коммунистиг партия болза, совет херээженнериң политиктиг кижизидилгезиниң болгаш культурлуг өзүлдезиниң дугайында, оларның чуртту эргелеп башкарарынга, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга медерелдиг болгаш идепкейлиг киржилгезинге эргежок чугула байдалдарны тургузарының дугайында соксаад чокка сагыш салбышаан, оларны хөй-ниити политиктиг ажыл-чорудулганың калбак оруунче киирген.

Совет херээженнер күрүнени эргелеп башкарарынга идепкейлиг киржип турар, оларның иштинден үүс-үүс муң кижилер боттарын күрүненің мергежилдиг ажылдакчылары кылдыр көргүскеннер. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының аразында 280 херээженнер бар, 2209 херээженнер эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтериниң депутаттары, чартык миллион ажыг херээженнер —чер-чер Советтериниң депутаттары болуп турар. Совет улустуң эң эки кыстары ам болур соңгулдаларга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр депшитиргеннер.

Коммунистиг партияның кижизиткени совет херээженнер үлетпүрнүн, көдээ ажыл-агыйын, эртемниң болгаш культураның хөгжүлдези дээш демиселге боттарын Төрээн чуртту төлептиг патриоттары кылдыр илереткеннер. Социалистиг үлетпүрге херээженнериң ролю кайгамчык улуг. Заводтарда болгаш фабрикаларда, транспортта херээженнер мурнакчы техниканы чедиишкинниг шингээдип ап, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн болгаш продукцияның тергиин эки шынарын чедип ап, бүдүрүлгелериң курлавырларын болгаш аргаларын бүрүн ажыглаар дээш демисежип турарлар; хөй-хөй херээженнер бүдүрүлгеде ажылдарның чаа методтарының инициаторлары болуп турар.

Колхозчу тургузуг тараачын херээженнериң хөй миллион массаларын чогаадыкчы күш-ажылче көдүрүп үндүрген. Бистиң алдарлыг колхозчу херээженнеривис, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылчын херээженнери бедик болгаш туруштуг дүжүттерни алыры, ниитиниң мал ажылының баш санын болгаш продуктулуун бүгү хемчеглер-биле көвүдедири дээш социалистиг чарыштың мурнуку одуругларында чоруп турарлар. Он-он муң колхозчу херээженнер колхозтар даргалары, хову бригадаларының бригадирлери, мал ажылының фермаларының эргелекчилери кылдыр депшитиргеннер. Хөй муң-муң херээженнер механизаторларның тускай эртемнерин чедиишкинниг шингээдип алгаш, тракторларны болгаш комбайннарны чолаачылап, көдээ ажыл-агыйның нарын машиналарында ажылдап турарлар.

Тускай эртемниг херээженнериң хөй санныг армиязы социалистиг улус ажыл-агыйының, эртемниң болгаш культураның бүгү адырларында, күрүне аппарадында эр улус-биле бир дөмей үре-түңнелдиг ажылдап турарлар. Совет херээженнер эртемде болгаш уран-үүлде көскү черни ээлеп турарлар. Бистиң чуртувустуң эртем, өөредилге болгаш культура-кырыдыышкын албан черлеринде ийи миллион чеди үүс муң ажыг херээженнер ажылдап турарлар. Херээженнер—эртем ажылдакчылары, инженерлер болгаш техниктер, агрономнар болгаш зоотехниктер боттарының шинчилелдери, чогаадыышкыннары болгаш ажыдыышкыннары-биле совет эртемни байыдып турарлар. Херээженнер—чогаалчылар, чурукчулар, театрның болгаш кинематографияның ажылдакчылары совет уран-үүлдүң хөгжүлдезинге улуг салыышкынны киирип турарлар.

Миллион ажыг башкы херээженнер боттарының күштерин аныяк салгакчыларны чалбыыштыг совет патриотизминиң болгаш улустар аразынга найыралдың ёзузунга, коммунизм тургузуушкунунуң херээнге бердинген ёзуга кижизидеринге болгаш өөредиринге берип турарлар. Ийи миллион ажыг херээженнер ажылчы чоннарның кадыын камгалаарының чаагай ролюн күүсетпишаан, кадык камгалалының болгаш күш-культураның албан черлеринде ажылдап турар.

Эртемни болгаш культураны шиңгээдип алырының бүгү аргалары совет херээженнерге тывыстынган. Бир миллион үш үүс муң ажыг херээженнер дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринде өөренип турар.

Совет күрүне патриотчу херээженнериң кызымаккай болгаш чогаадыкчы күш-ажылын бедии-биле үнелеп турар. Төрээн чуртту мурнунга шылгарангай алдар-хавыяазы дээш 2346 херээженнерге Совет Эвилелиниң Маадыры болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры аттарны тывыскан. Эртемниң, чогаадылганың, литератураның болгаш уран-үүлдүң талазы-биле шылгарангай ажылдары дээш 741 херээженнерге Сталинчы шаңналды тывыскан. Эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, үлетпүр бүдүрүлгезиниң мурнакчылары болгаш чаартыкчылары, ат-сураглыг тракторист, тараажы, хөвенчи, свёклачы, малчын—90 муң хире херээженнер ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнатканнар.

Совет чуртта ие-херээжен ханы хүндүлелди ажыглап турар, ол болза, коммунизмниң келир үедеги тургузукчулары болур бичин ургларны кижизидериниң чугула хүндүлүг сорулгазын күүседип турар. Иени болгаш чашты камгалаарын, херээженнериң күш-ажылын камгалаарын хандырып турар делегейде эң мурнакчы хоойлужудулга ССРЭ-де туруп турар. «Иениң маадыры» деп бедик атты хөй ургларлыг 41 муң иелерге тывыскан. «Иениң алдары» болгаш «Иениң медалы» орденнер-биле 4 миллион ажыг херээженнер шаңнаткан. Совет ургларлыг болгаш бот иелерге материалдыг дузаламчыны көргүспүшаан, оларның дугайында доктаамал сагыш салыышкынын илередип турар. Үүгле 1953 чылда ол сорулгаларга алды чартык миллиард ажыг рубльди чарыгдаан. Совет күрүне ие-херээжен дугайында соксаал чок сагыш салып, бүдүрүлге болгаш хөй-ниити амыдыралынга идепкейлиг киржириниң аргаларын аңаа тургузуп берип, ургларны кижизидеринге дузаны көргүзүп турар. Школалар, ургларны садтары болгаш яслилер тудуушкунунга, пионер лагерьлеринге болгаш ургларны санаторийлеринге чарыгдалдар чыл келген тудум көвүдеп турар.

Үүгле социализмниң тиилелгези херээженнериң долу хосталгазын хандырып, амыдыралдың бүгү адырларынга боттарын илередир, боттарының аргамергежилдерин болгаш талантыларын ажыдар арганы оларга берип турар деп үүвени Совет Эвилелиниң дуржулгазынга бүгү делегейниң херээженнери бүзүреп турар. Кыдат Улус Республиканың, Польшаның, Чехословакияның, Венгрияның, Румынияның, Болгарияның, Албанияның, Корей Улус-Демократтыг Республиканың, Моол Арат Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың херээженнери совет херээженнериң үлегерин эдербишаан, чаа амыдыралдың тургузуушкунунга идепкейлиг киржип турарлар. Улус демократиязының чурттарының херээженнери март 8-тиң хүнүн социализм тургузуушкунунда, улустуң чаагай байдалын бедидеринде болгаш культураның хөгжүлдезинде чаа-чаа чедиишкиннери-биле демдеглеп турарлар.

Капиталистиг чурттарның ажылчы херээженнери делегейниң херээженнер хүнү март 8-ти күштелип турар мөлчүлгениң болгаш ажылчы чоннарның амыдырал деннелиниң кудулаашкынының байдалдарында ужуражып турарлар. Чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрериниң, аъш-чем продуктуларынга өртектериниң өөрүлдезиниң болгаш ажылчы кыының аар-берге човуланы херээженнериң эктинде аар үүрге болуп онаажып турар. Элгелдүрегдел, аш-чут, аарыг-аржык—бо бүгү болза, оларның өг-бүлелеринге үргүлчү таваржып турар.

Капиталистиг чурттарда ажылчы херээженнер эр улустар-биле деңнелиг эргелиг эвес байдалда артып калбышаан турарлар. Делегейниң дыка хөй чурттарында херээженнер эрге-чагырганың күрүне органнарынга соңгуур болгаш соңгудар эргелери чок. Херээженнер бирги ээлчегде, ажылын ышкынып, а олар бир дөмей ажылга эр улуска көөрде эң куду ажыл төлевирин ап турарлар. Ажылчы чоннарның демократтыг эргелеринге халдаашкын улам-на күштелип, херээженнериң эргелерин камгалап турар демократтыг организацияларга удур дерзин хемчеглерни улам хөйү-биле хереглеп турар.

Капитализм чурттарының херээженнери ындыг байдал-биле оон ыңай эптежирин күзевейн турарлар, боттарының ажы-төлүүнүң амыдыралы дээш, боттарының өг-бүлелериниң аас-кежии дээш доктаамал дүвүрээзинге чурттаарын күзевейн турарлар. Херээженнер амыдыралдың бүгү адырларынга эр улус-биле бир дөмей эргелер дээш улам идепкейлиг демисежип, иениң күрүне камгалалын, расазы, национальы, дыл-домаа, шажын-чүүлгези хамаан чокка политиктиг болгаш хамааты эргелерни, өөренир эргени, херээженнериң демократтыг организацияларын тургузар эргени негеп турарлар.

Бүгү делегейниң херээженнери улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырын, маргылдаалыг айтырыгларны тайбың шиитпирлеп таарыштырарын, улустар аразынга кады ажылдажылганы боттандырарын, атомнуг, водородтуг болгаш кижилерни массалыг узуткаарының боо-чепсектериниң өске-даа хевирлерин ажыглаарындан ойталаарын негеп турарлар.

Делегейниң ийиги дайынынга миллион-миллион херээженнер эң чоок кижилерин—ашактарын, ооларын, акы-дүнмаларын ышкынганнар. Бүгү чурттарның херээженнери бичин ургларның амыдыралы дээш, кижи төрелгетениң келир үези дээш каттыжып, чаа дайынга удур тайбынны камгалаары дээш боттарының үнүн көдүрүп турарлар. Херээженнериң демократтыг шимчээшкинниге улуг күш болза, 66 чурттарның 140 миллион херээженнерин каттыштырып турар херээженнериң Бүгү делегей демократтыг федерациязы болуп турар.

Бүгү делегейниң херээженнер шимчээшкинниң мурнуку одуруунда совет херээженнер чоруп турар. Совет херээженнер тайбыңның болгаш демократиязының херээниң тиилелгези дээш улус демократиязының чурттарының херээженнери-биле, капиталистиг чурттарның болгаш колониялларның ажылчы херээженнери-биле интернационалдыг найыралчы харылзааларны хөгжүдүп турарлар. Бүгү делегейниң ажылчы херээженнери совет херээженнериң тайбын дээш, боттарының амыдыралчы эрге-ажыктары, күзелдери болгаш чүткүлдери дээш идепкейлиг деселинге шынчы өөнүктер кылдыр көрүп турарлар.

Делегейниң херээженнер хүнү март 8-ти таварыштыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди совет херээженнерге изиг байырын чедирип тур.

Совет чурттуң херээженнери—ажылчын болгаш колхозчу херээженнер, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, садыгның ажылдакчылары, совет албан-хаакчылар боттарының идепкейлиг, чогаадыкчы күш-ажылы-биле бистиң Төрээн чуртувустуң алдарын болгаш байлаан, ооң күжүн болгаш күчүзүн моон соңгаар-даа көвүдедип, бистиң чуртувуска коммунизмни тудуп тургузар дээш демиселчилериң бирги одуругларынга туржурлар дээрзинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди быжыг бүзүрелин илередип тур.

Үлетпүрнүн, тудуушкуннуң, транспорттуң, көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери—бүгү херээженнер ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планын долдур болгаш ажыр күүседири дээш, социалистиг ажыл-агыйның бүгү аргаларын болгаш курлавырларын долдур ажыглаар дээш, социалистиг чарышка улам-на чаа-чаа чедиишкиннерни үүткүлдүү-биле чедип алырын Коммунистиг партияның Төп Комитеди кыйгырып тур.

Херээженнер—ажылчыннар, инженерлер, техниктер болгаш мастерлер күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, бот-үнени чиигедири болгаш кылыгларның шынарын экижидери дээш, бүдүрүлге шөлүүнүң метр бүрүзүнден продукция үндүрүлгезин көвүдедири, деримелдерни эң боттуг ажыглаары дээш демиселди улам шалыпкын чорударын, бүдүрүлгениң мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларының дуржулгазын, эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин өөренирин болгаш калбаа-биле ажыглаарын СЭКП ТК кыйгырып тур. Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнде ажылдап турар херээженнер улус хереглениң бараанналарының бүдүрүлдезин улуу-биле көдүрер деп ниити улустуң сорулгаларын чедиишкиннг боттандырарынга боттарының бүгү күштерин салып, бараанналарның бедик шынарын болгаш янзы-бүрү ассортиментизин чедип алырынга чогаадыкчы инициативазын болгаш уран-мергежилин илередир дээрзинге СЭКП ТК идегеп тур.

Колхозчу, МТС-тер болгаш совхозтар ажылчыннары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери херээженнер мал ажылының хөгжүлдезинде, картофель болгаш ногаалар бүдүрүлгезинде хожудаашкыннарны дүргени-биле ажып эрттери дээш, тараа бүдүрүлдезиниң болгаш көдээ ажыл-агыйның өскедаа бүгү адырларының улам ыңайгы көдүрлүүшкүнү дээш демисежирин, тараа, ногаалар, техниктиг культураларның дүжүттүүн болгаш мал ажылының продуктулуун бедидериниң талазы-биле эртемниң чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезинге калбаа-биле нептередирин, колхозтарның ниити ажыл-агыйының өзүлдези, МТС-тер болгаш совхозтар ажылының экижилгези дээш бистиң чуртувуска чонга аъш-чемниң болгаш чиик үлетпүрге чиг-эттиң элбекшилин тургузар дээш чүткүлдүү-биле демисежирин СЭКП ТК кыйгырып тур.

Культураның ажылдакчылары херээженнер боттарының чогаадыкчы күштерин болгаш аргаларын совет эртемниң, литератураның болгаш уран-үүлдүң, улус өөредилгезиниң болгаш кадык камгалалының улам ыңайгы хөгжүлдезинче; албан хаакчыт херээженнер—күрүне аппарадының ажылын бүгү хемчеглер-биле экижидеринче углаарын СЭКП ТК кыйгырып тур.

Бистиң коммунизмче бурунгаар шимчээшкинивистиң оруунда бергелер эвээш эвес, бисте хожудап каап, планнарын күүсетпейн турар бүдүрүлгелер болгаш үлетпүрнүң чамдык адырлары ам-даа бар, ам-даа хожудап каап турар колхозтар, МТС-тер болгаш совхозтар хөй. Совет херээженнер боттарының күштерин болгаш энергиязын бистиң ажылывыста ол бергелерни болгаш четпестерни ажып эрттеринче углап шиглээр дээрзинге СЭКП ТК бүзүрелин илередип тур.

Бистиң чуртувуска коммунистиг тургузуушкуннуң амыдыралчы сорулгалары үлетпүрде, транспортта, тудуушкунда, көдээ ажыл-агыйда күш-ажылче херээженнерни улам ыңай киириштирерин, херээженнериң ортузунга политик массалыг болгаш культура-чырыдыышкын ажылын күштелдирерин, оларның бүдүрүлге мергежилин болгаш культура-техниктиг деннелин бедидериниң дугайында соксаал чок сагыш салырын, херээженнерни партияның, советтиң, ажыл-агыйның, профэвилелинин, комсомолдуң удуртур ажылынче дидими-биле депшидип үндүрерин партия организацияларындан негеп турар.

Ие-херээженнерге онза ээлдек чорукту илереткишаан, херээженнериң күш-ажылының болгаш амыдырал-чуртталгазының байдалдарын экижидериниң дугайында сагыш салыышкынын күштелдирерин, бичин ургларны кижизидериниң талазы-биле оларга дузалаарын партия, совет, ажыл-агый, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга СЭКП ТК саналдап тур. Херээженнериң күш-ажылын камгалаарының болгаш херээженнериң база бичин ургларның дугайында сагыш салыышкынын күштелдиреринiң талазы-биле күрүне хемчегленириниң дугайында совет хоойлуларны хажык чокка боттандырары дээш хүн-бүрүүнүң контролюн тургузары, школаларның, ургларны садтарының, яслилериниң, пионер лагерьлериниң, хөй-ниити столоваяларының, хеп чуур черлериниң, дааранылга мастерскаяларының болгаш чоннуң амыдырал хереглелдерин хандырар хүлээлгелиг өске-даа бүдүрүлгелериниң ажылын экижидери эргежок чугула. Школаларның, ургларны садтарының, яслилериниң, эмнелге болгаш амыдырал чуртталганың албан черлериниң тудуг планнарының күүселдези дээш контрольду күштелдирери эргежок чугула.

Бичин ургларны кижизидериниң херээнге херээженнериниң онза ролюн хүлээп көрбүшаан, совет херээженнер боттарының бүгү күштерин күш-ажылга ынакшылдыг, эрес-маадырлыг, кандыг-даа бергелерни ажып эрттеринге арга-мергежилдиг, бодунуң улузунга болгаш совет Төрээн чуртунга шынчы аныяк салгакчыларны кижизидеринге салыр дээрзинге СЭКП ТК бүзүреп тур.

Совет Эвилелиниң херээженнери моон соңгаар-даа бүгү улустарның аразынга тайбың дээш база чаа дайынны болдурбазы дээш, демиселдиң бирги одуруунга туржур ужурлуг, бүгү чурттарның ажылчы херээженнери-биле боттарының интернационалчы харылзааларын быжыглаар ужурлуг.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди делегейниң херээженнер хүнү март 8-ти таварыштыр совет херээженнерге байырын чедирбишаан, улус ажыл-агыйының, эртемниң болгаш культураның бүгү адырларынга, коммунизмче бурунгаар бүзүрелдиг чоруп олурар совет улустуң чаагай байдалынга болгаш аас-кежиинге күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун оларга изии-биле күзеп тур.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

Крым областы РСФСР-ниң составындан УССР-ниң составынче шилчидер дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Крым область биле Украин ССР-ниң аразында экономиказының ниитизин, девискээриниң чоогун база ажыл-агый болгаш культура харылзаазының сырый каттышканын барымдалааш, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Крым области Российниң Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының составындан Украинаның Совет Социалистиг Республиказының составынче шилчидериниң дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш УССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кады киирип келген саналын бадылаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. ВОРОШИЛОВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. ПЕГОВ.

Москва, Кремль 1954 чылдың февраль 19.

Бедик дүжүт дээш немелде шаңналдар

ГУРДЖАНА (Грузин ССР). «Ильичиниң чагыглары» колхозтуң звеночузу Мария Тазиашвлиниң бажыңының чанынга чүүк сөөртүр ийи автомашиналар чедип келген. Олар 700 килограмм тараа, бүдүн чартык муң литр винону болгаш өске-даа продуктуларны сөөртүп эккелгеннер. Ооң мурнунда колхозтуң кассири звеночуга 7500 рубльди санап берген. М. Тазиашвили акшаны болгаш продуктуларны виноградтың бедик дүжүдүн өстүрүп алганы дээш немелде шаңнал кылдыр алган. Ооң звенозу план ёзугаар гектардан 55 центнер виноград алыр тургаш, ортумаа-биле гектардан 155 центнер винограды алган.

Виноградтың дүжүттүүнүң планын дыка ажыр күүсеткен өске-даа дыка хөй виноградчылар хөй-хөй немелде шаңналдарны алганнар.

Қожазы «Тараачыннарның каттыжыышкыны» деп колхозка хову ажылының бригадазы пландан ажыр 12,5 центнер кукурузаны, 3 центнер кызылтасты, 32 центнер согуланы, ортумаа-биле 190 центнер янзы-бүрү ногааларны гектардан өстүрүп алган. Эки дүжүттү өстүргени дээш бригаданың кежигүнү З. Ментешвили 180 центнер янзы-бүрү көдээ ажыл-агый продуктуларын болгаш 7 муң рубльди немелде шаңналга алган.

Өске-даа районнарның колхозчулары дүжүттүг чорукту бедиткени дээш немелде шаңналдарны алганнар.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Президиумунда

Крым областы РСФСР-ниң составындан Украин ССР-ниң составынга шилчидер дугайында РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң болгаш УССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң кады киирип келген саналын көөрү-биле ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң хуралы эш К. Е. Ворошиловтуң даргалааны-биле 1954 чылдың февраль 19-та болуп эрткен.

Президиумнуң хуралынга РСФСР-ден РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Даргазы эш М. П. Тарасов, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Оралакчызы эш В. А. Маслов, РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Секретары эш И. Н. Зимин болгаш Украин ССР-ден—УССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Даргазы эш Д. С. Коротченко, УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы эш М. С. Гречуха, УССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Секретары эш М. С. Нижник олар киришкеннер.

Президиумнуң хуралынга ол ышкаш ажылчы чоннар депутаттарының Крым область Соведининң күүскомунуң даргазының Бирги Оралакчызы эш П. Н. Лялин болгаш Симферополь хоорай Соведининң күүскомунуң Даргазы эш Н. Н. Катков база Севастополь хоорай Соведининң күүскомунуң Даргазы эш С. Ф. Соснишкий олар база киришкеннер.

Хуралга чүве чугаалаан РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Даргазы эш М. П. Тарасов РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиуму болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели Крымның девискээр талазы-биле Украинага чоогун, оларның экономиказының ниитизин база ажыл-агый болгаш культура харылзаазының сырыйын барымдалааш, Крым областы Украин ССР-ниң составынга шилчидериниң чугулазының дугайында медеглелди кылган. Крым областы Украин ССР-ниң составынга шилчидер чорук болза, орус болгаш украин улустарның аразынга акы-дүңмалышкы харылзааларны улам ыцай быжыглаарынга дузалаар болгаш Совет күрүненің ниити эрге-ажыктарынга тааржып турар. ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Президиумунга бадылатырарыбиле киирип турар Крым областы УССР-ниң составынга шилчидер дугайында РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң доктаалын эш Тарасов номчаан.

Дараазында чүве чугаалаан УССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Даргазы эш Д. С. Коротченко болза, Крым областы РСФСР-ниң составындан Украин ССР-ниң составынга шилчидер дугайында айтырыгның талазы-биле РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң киирип келген саналын УССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң болгаш УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чугаалажып көргенин болгаш бо санал болза орус улустуң украин улуска кызыгаар чок идегелиниң болгаш ынааның дугайын херечилеп турар найыралдың актызы болур деп санап турарының дугайын медээлээн. Крымны УССР-ниң составынга шилчидер дугайында шиитпир бүгү украин улустуң өөрүп четириишкининге болгаш чүүлдүгзүнүүшкүнүнге ужуражыр. Акы-дүңма орус улустуң шак ол чаагай сеткилдиг актызы дээш РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиумунга чүректің ханызындан өөрүп четириишкинни илередип турар УССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң доктаалын эш Коротченко номчаан болгаш Крымның улус ажыл-агыйының моон соңгаарры хөгжүлдезинге чогуур кичээнгейни украин чазактың талазындан салган турарын ол медеглээн.

РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң болгаш УССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң кады киирип келгени саналды чугаалажып көөрүнге киришкен ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң кежигүнү эш Н. М. Шверник, ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Даргазының Оралакчылары эш Ш. И. Рашидов болгаш эш О. В. Куусинен олар боттарының чугааларынга Крымны Украин ССР-ниң составынга шилчидериниң чугулазын бадыткааннар болгаш бистің чуртувустуң улустарының акы-дүңмалышкы найыралын улам быжыглаар херекке ол актының улуг ужур-дузазының дугайын демдеглээннер.

Крым области Украин ССР-ниң составынга шилчидер дугайында РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң болгаш УССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң кады киирип келген саналын бадылаар деп эштер Шверник, Рашидов, Куусинен олар санал киргеннер.

Чугаалажып көрүүшкүннүң доозулганының соонда Крым области РСФСР-ниң составындан УССР-ниң составынга шилчидериниң дугайында Чарлыкты ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Президиуму чаңгыс үн-биле бадылаан.

Хуралдың төнчүзүнде ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң Даргазы эш К. Е. Ворошилов чүве чугаалаан. Крым области РСФСР-ниң составындан УССР-ниң составынга шилчидер чорук болза, ССРЭ-ниң улустарының улуг, күчүлүг акы-дүңмалышкы өг-бүлезинге орус болгаш украин улустарның чаңгыс-эвин болгаш бузулбас найыралын улам быжыдарының дугайын херечилеп турар күрүненің улуг ужур-дузалыг төөгүлүг актызы болурун ол демдеглээн. Крым области РСФСР-ден Украин ССР-ниң составынга шилчидер чорук орус болгаш украин улустарның эрге-ажыктарынга, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң ниити күрүне эрге-ажыктарынга тааржып турар.

Эш Д. С. Коротченконуң чугаазы

Эштер!

РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президумунуң Даргазы Тарасовтуң маңаа илереткени Крым областы Российниң Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының составындан Украин ССР-ниң Составынга шилчидер дугайында саналынга Украин ССР-ниң Дээди Соведининң Президиуму шуут каттыжып, акы-дүңма орус улустуң чаагай сеткилдиг актызы дээш Российниң Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының Дээди Соведининң Президиумунга чүректің ханызындан өөрүп четиргенин илередип тур.

Украин республика биле Крым областың экономиказының хөгжүлезинің ниитизин, девискээринің чоогун база быжыгып турар ажыл-агый болгаш культура харылзааларын барымдалааш, Крымны Украин ССР-ге шилчидери дыка чугула болгаш орус улустуң украин улуска кызыгаар чок идегелиниң болгаш ынааның дугайын херечилеп турар найыралдың актызы болур.

Улуг орус улус-биле, бистің чуртувустуң бүгү улустары-биле акы-дүңмалышкы найыралдыг болур чорук—Коммунистиг партияның айытканы оруктап, хостуг болгаш аас-кежиктиг оруктап, коммунизмче оруктап тиилелгелин-биле чоруур дээрзин украин улус эки билир.

Чүгле акы-дүңма орус улустуң болгаш бистің Төрээн чуртувустуң өске-даа улустарының найыралының, дузаламчызының болгаш деткимчезинің ачызында, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың үргүлчүүн сагыш салыышкынының ачызында украин улус экономиканың көдүрлүүшкүнүнге, национал хевирлиг, социалистиг утка шынарлыг культураның чечектелиишкининге канчаар-даа аажок улуг чедиишкиннерни чедип алганын Совет Украинаның ажылчы чоннары быжыы-биле билип турар болгаш чүс-чүс чылдарда утпас. Ам украин улус Совет Эвилелиниң өскедаа улустары-биле кады бешки беш чыл планының күүселдези дээш, бистің социалистиг күрүневистің күчүшыдалының улам ыңайгы өзүлдези дээш чедиишкинниг демисежип турар.

ССРЭ-ниң улустарының чарылбас найыралының кеску идерээшкининиң бирээзи болза, украин, орус болгаш Совет Эвилелиниң бүгү улустарының национал улуг байырлалы кылдыр бо чылын демдеглетинип турар Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылы болур.

Крымны РСФСР-ниң составындан УССР-ниң составынга шилчидер дугайында Российниң Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының Дээди Соведининң Президиумунуң болгаш Украинаның Совет Социалистиг Республиказының Дээди Соведининң Президиумунуң кады киирип турары саналын ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң бадылаарын Украин ССР-ниң Дээди Соведининң Президиуму дилеп тур. Ол шиитпирге бүгү украин улус өөрүп четириишкин болгаш үүлдүгзүнүүшкүн-биле ужуражыр.

Крымның улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдеринге болгаш Крым областың ажылчы чоннарының материалдыг болгаш культурлуг чаагай чоруун бедидеринге Украинаның чазааның талазындан чогуур кичээнгейни салган турарын силерге бүзүредирин чөпшээреп көрүңер.

Эш О. В. Куусиненниң чугаазы

Эштер! РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президумунуң болгаш Украин ССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң кады киирип турар саналы принцип талазы-биле онза улуг хайгааралды болдуруп турар, чүге дээрге, ол болза бистің чуртувуска боттанып турар социалистиг демократияның, улустарның бузулбас найыралының ленинчи политиказының бедик үнелиниң дугайында чаа болгаш көскү херечи болуп турар.

Орус улус ышкаш шак ындыг улуг улус кандыг-даа чайгылыышкын чокка өске акы-дүңма улус бодунуң эң үнелиг областарының бирээзин ак сеткил-биле берип турар чорук чүгле бистің социалистиг чуртувуска болдуруп болур. Қайы-бир республикаларның составынга чамдык областарның болгаш районнарның девискээр талазы-биле киреринің дугайында айтырыг акы-дүңма республикаларның аразында кандыг-даа бергедээшкиннер чокка, найыралдыг болгаш чөпшээрежилгелиг, ёзулуг-ла экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлденің чугулазын удуртулга болдурган, Совет күрүненің ниити эрге-ажыктарынга болгаш акы-дүңма улустарның аразында найыралды болгаш идегелди улам ыңай быжыглаарының эрге-ажыктарынга удуртулга болдургаш чүгле бистің совет чуртувуста шиитпирлеп турар.

Крым области Украин ССР-ниң составынга шилчидер дугайында РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң болгаш Украин ССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң кады киирип турар саналы принцип талазы-биле онза улуг хайгааралды болдуруп турар, чүге дээрге, ол болза бистің чуртувуска боттанып турар социалистиг демократияның, улустарның бузулбас найыралының ленинчи политиказының бедик үнелиниң дугайында чаа болгаш көскү херечи болуп турар.

Орус улус ышкаш шак ындыг улуг улус кандыг-даа чайгылыышкын чокка өске акы-дүңма улуста бодунуң эң үнелиг областарының бирээзин ак сеткил-биле берип турар чорук чүгле бистің социалистиг чуртувуска болдуруп болур. Қайы-бир республикаларның составынга чамдык областарның болгаш районнарның девискээр талазы-биле киреринің дугайында айтырыг акы-дүңма республикаларның аразында кандыг-даа бергедээшкиннер чокка, найыралдыг болгаш чөпшээрежилгелиг, ёзулуг-ла экономиктиг болгаш бо принциптиг бодалды ёзугаар чүгле байыр чидирип болур тур. А практиктиг болгаш политиктиг чугулазын ёзугаар алырга, ол санал черле үндезилелдиг-дир.

Ыначигаш, РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң болгаш Украин ССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң кады киирип келгени саналды ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң бадылаарыбиле маңаа үнген саналдарны бүрүнү-биле деткип тур мен.

Эш К. Е. Ворошиловтуң чугаазы

Эштер!

Росийниң Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының составындан Крым области Украинаның Совет Социалистиг Республиказының составынга шилчидер дугайында РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң болгаш Украин ССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң кады киирип келгени саналының талазы-биле ССР Эвилелиниң Дээди Соведининң Президиумунуң шиитпири болза, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң улустарының улуг, күчүлүг акы-дүңмалышкы өг-бүлезинде орус болгаш украин улустарның чаңгыс-аай болгаш бузулбас найыралын улам быжыглаарының херечизи болур.

Күрүненің улуг ужур-дузалыг бо төөгүлүг актызы болза, ССРЭ-де ден эргелиг эвилелдешкен социалистиг республикаларның аразында харылзаа бүгү эвилелдешкен республикаларның чечектелиишкининче угланган долу ден эргеге болгаш бот-боттарының союуургаларын ыдаатыг билчир болгаш хүндүлежир чорукка үндезилетинген деп чүвени база дапкыр бадыткап турар-дыр.

Күрүнелер аразынга ындыг янзылыг харылзаалар төөгүде туруп көрбээн болгаш туруп шыдавас-даа турган. Шаанда, ылангыя капитализм үезинде күрүнелер аразының харылзааларының үндезини чурт-девискээр эжелээр, күштүг күрүнелер кошкак чурттарының девискээрлериниң күсели-биле чурттап амыдыраар чүткүлге салдынган турган.

Эвилелдешкен республикаларның аразынга бүгү девискээр талазы-биле айтырыгларны ындыг янзылыг чөптүг шиитпирлээри, оларның улустарының бот-боттарының бүрүн билчир чоруунуң, найыралының болгаш акы-дүңмалышкы кады-ажылдажылгазының үезинде ажыл-агый-экономиканың чугулазынга үндезилеп шиитпирлээри чүгле Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң байдалдарынга болдуруп болур.

Крым области Украинаның составынга шилчидер чорук болза, бистің чуртувустуң улустарының аразында найыралдың тодаргай илерээшкини болур, ол найыралды Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының бодунуң бүгү бежеп чыл төөгүзүнүң дургузунда дадыктырып келген.

Крым область бодунуң төөгүлүг хөгжүлдезиниң талазы-биле, бодунуң девискээр болгаш экономиктиг байдалының талазы-биле бүгү Совет күрүнеге чугула ужур-дузалыг. Ырак болгаш ырак эвес эрткен үеде-даа дайзыннар Крым чартык ортулукту Россиядан хунаап алыр, ону орус болгаш украин черлерни үптепдээрбедээринге болгаш хоозурадырынга ажыглаары-биле, Россияже болгаш Украинаже халдаары-биле шериг базазын аңаа тургузарын чаңгыс эвес удаа оралдажып келген. Ынчалза-даа орус болгаш украин улустар кады демиселге дүржок эжелекчилерни келген санында-ла чылча шаап келген болгаш Кара далайны кезээ мөңгеде совет шивээ кылдыр артыргаш, оларны Крымның девискээринден үндүр сывырган.

Украина биле Крым экономиктиг эрге-ажыктарының ниитизи-биле болгаш девискээриниң чоогу-биле сырый харылзашкан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының соонда оларның аразында ажыг-агый болгаш культура харылзаалары онза өскен болгаш ханылаан.

Крым области Украин ССР-ниң составынга шилчидер чорук ол чаңчыл болган харылзааларны чигзиниг чокка улам-на быжыдар.

Эштер! Бо найыралдыг акт болза, совет кижилер кайгамчыктыг төөгүлүг хүн—Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын байырлыы-биле демдеглеп турар хүннерде эрттип турар-дыр, бо национал улуг байырлал чүгле украин болгаш орус улустарның байырлалы эвес, харын Совет Эвилелиниң бүгү улустарының база байырлалы болур.

ССРЭ-ниң улустарының найыралы—бистің хөй националдыг социалистиг күрүневистің улуг үндезиннериниң бирээзи, ооң аштырбас күштериниң, чечектелиишкининиң болгаш күчү-шыдалының үнер дөзү болур. Бистің алдарлыг Коммунистиг партиявыска удуртурган орус, украин болгаш бистің калбак-делгем чуртувустуң өске-даа бүгү улустары боттарының акы-дүңмалышкы бузулбас найыралын ам-даа хөгжүдер болгаш быжыдар дээрзин бис билир болгаш өөрүп-даа турар бис.

Бистің ынак улуг Төрээн чуртувус—Совет Социалистиг Республикаларның Эвилели быжыгып, чечектелип турзун!

Эш М. П. Тарасовтуң чугаазы

Эштер! Крым области Россий Федерациязындан Украин ССР-ниң составынга шилчидер дугайында айтырыгны ССР Эвилелиниң Дээди Соведининң Президиумунга көөрү-биле киирген.

Крым область болза, бүгү Крым чартық ортулукту ээлеп турар болгаш Украинаның мурнуу талакы ховуларының ёзулуг ужу болбушаан, Украин республикага девискээр талазы-биле тудуш чер болуру билдингир. Крым областың экономиказы Украин республиканың экономиказы-биле сырый харылзашкан.

География болгаш экономика талазы-биле таарыштыр көргени-биле Крым области Украин акы-дүңма республиканың составынга шилчиткен чорук болза, чугула болгаш Совет күрүненің ниити эрге-ажыктарынга тааржып турар.

Украин улус бодунуң салым-чолун шагдан тура орус улус-биле харылзаштырган. Хөй-хөй чүс чылдарның дургузунда олар ниити дайзыннарга—хаанныг ёзу-чурумга, крепостниктерге болгаш капиталистерге, а ол ышкаш даштыкы эжелекчилерге удур кады демисежип келгеннер.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгези-биле орус болгаш украин улустарның хөй чүс чылдардагы найыралы улам-на быжыккан, Крым биле Украинаның аразында ажыл-агый болгаш культура харылзаалары улам-на быжыккан.

Украин болгаш орус улустарның политиктиг, экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезинге канчаар-даа аажок депшилгелиг рольду ойнаан кайгамчыктыг болуушкунун — Украинаның Россия-биле катап каттышканының үш-чүс чылын Совет Эвилелиниң улустарының демдеглеп турарының хүннеринде Крым области Украин республиканың составынга шилчидер дугайында айтырыг көрдүүп турар-дыр.

Крым области Украин республиканың составынга шилчидери улуг Совет Эвилелиниң улустарының найыралын быжыглаарының эрге-ажыктарынга тааржып, украин болгаш орус улустарның аразынга акы-дүңмалышкы харылзааларны улам быжыглаарынга, бистің партиявыстың болгаш чазаавыстың кезээде улуг кичээнгей салып келгени Совет Украинаның улам чечектелиишкининге идиг болур.

Крым области Украин ССР-ниң составынга шилчидер дугайында РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң саналын РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиуму ажылчы чоннар депутаттарының Крым область болгаш Севастополь хоорай Советтериниң күүскомнарының төлээлекчилериниң киржилгези-биле көрген.

Крым область биле Украин ССР-ниң экономиказының ниитизин, девискээриниң чоогунуң база ажыл-агый болгаш культура харылзаалаларының сырыйын өөренип көрбүшаан, а ол ышкаш Украин республиканың Дээди Соведининң Президиумунуң чөпшээрежип турарын барымдалааш Крым области Украинаның Совет Социалистиг Республиказының составынга шилчидериниң чугулазын РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиуму санап тур.

Бо айтырыгның талазы-биле бистің киирип турар саналысты ССРЭ-ниң Дээди Соведининң Президиуму бадылаарын дилеп тур бис.

Эш Н. М. Шверниктің чугаазы

Эштер! Президиум кежигүннери, Крым области Российниң Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының составындан Украинаның Совет Социалистиг Республиказының составынга шилчидериниң дугайында санал болза, төөгүлүг улуг ужур-дузалыг болгаш социалистиг ийи улуг республикаларның улустарының аразында акы-дүңмалышкы найыралдың херечизи болур.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйынга Крым область болза, кара металлургияның, виноград ажылының, вино кылырының, консерва болгаш балық үлетпүрүнүң, мал ажылының району, бедик шынарлыг кызылтас өстүрүп алыр чер болуп улуг рольду ойнап турар. Крым область Украин ССР-ниң девискээри-биле кызыгаарлажып турар. Ол факт Крым область биле Совет Украинаның ниити ажыл-агый болгаш культурлуг харылзааларының хөгжүлдезинге тааржып турган.

Чиг-эттің бай курлавырлыг, улуг үлетпүр хөгжүлделиг, бойдустуң үнелиг эмнелге черлерлиг улуг области шилчидип турар чорук капиталистернің болгаш помещиктерниң дарлалыңдан мөңгези-биле хосталган бистің социалистиг чуртувустуң байдалдарынга, кижиниң болгаш ооң материалдыг база культурлуг хереглелдериниң дугайында сагыш салыышкын бир дугаар планда турар чуртка чүгле боттанып болур.

Бо төөгүлүг чугула акт Украин ССР-ниң составынга Крым областың ажыл-агыйының улам ыцайгы үзүктел чок хөгжүлдезинің херээнге бараан болур дээрзинге чигзиниг турбас. Крым область экономика, виноградтың, тапкының, кызылтастың үнелиг культураларын өстүрерин калбартпышаан, ниитиниң мал ажылының продуктулуг чоруун хүлгаттырбышаан улам-на улуг хемчээл-биле хөгжээн турар.

Крым болза, делегей ужур-дузалыг кадыкшылга чери болуп турарының фактызын айтыр херек. Ооң хөй санаторийлеринге болгаш дыштанылга бажыңнарынга дыка хөй санныг ажылчы чоннар эмненип болгаш дыштанып турар. Крым моон соңгаар-даа Бүгү-эвилелдиң бирги чергениң кадыкшылга чери кылдыр артар дээрзинге чигзиниг турбас.

Крым области Украин ССР-ниң составынга шилчидер чорук бистің улустарывыстың улуг үүлдүгзүнүүшкүнүнге ужурашкан турар, чүге дээрге, бистің социалистиг Төрээн чуртувустуң улам ыңайгы хөгжүлдезинің болгаш чечектелиишкининиң дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың шылгарангай удуртулгазының болгаш үргүлчү сэгыш салыышкынының бо илерээшкини моортан илереп турар.

Украин болгаш орус улустарның бузулбас болгаш мөңге найыралы коммунизмниң оруу-биле хөгжүп олурар Совет Эвилелиниң улам ыңайгы экономиктиг быжыгыышкынының үндезини болур.

Крым области Украинаның Совет Социалистиг Республиказының составынга шилчидер дугайында саналды шуут деткип тур мен.

Эш Ш. И. Рашидовтуң чугаазы

Эштер! Крым области Совет Украинаның составынга шилчидер чорук бистің улуг Төрээн чуртувустуң ниити эрге-ажыктарынга тааржып турар. Күрүненің бо чугула актызы болза, Украинаның болгаш Крымның экономиказының хөгжүлдезинге дузалаар, украин болгаш орус улустарның бузулбас найыралын улам быжыглаар.

Бистің партиявыс Совет Эвилелиниң бүгү улустарын чаңгыс-аай найыралдыг өг-бүлеге каттыштырган, ол бодунуң маадырлыг демиселдериниң бүгү үе-чадаларында ССРЭ-ниң улустарының найыралын камгалап келген болгаш быжыглаан, база ону бистің Совет күрүневистің күчү-шыдалын үндезилээн күчүлүг, аштырбас күш кылдыр хуулдурган. Ол найырал чурттап болгаш делгереп турда, биске иштикиниң-даа, даштыкының-даа дайзыннары коргунчуг эвес деп бистің партиявыс өөредип турар.

Крым области Украин ССР-ниң составынга шилчидер чорук бүгү совет улус Украинаның Россия-биле катап каттышканының 300 чылын демдеглеп турар төөгүлүг хүннерде эрттип турар болгаш бистің чуртувустуң бүгү улустарының чогаадыкчы болгаш угаан-бодал күштериниң бүгү тала-биле хөгжүлдезинче болгаш чечектелиишкининче угланган Коммунистиг партияның шылгарангай национал политиказының чаа кескү илерээшкини болур. Бо чорук болза, национал өжээннешкек болгаш национал чөрүлдээлер чок, бүгү совет кижилерниң амыдыралы тайбың болгаш бүгү кижи төрелгетениң аас-кежии дээш тайбың тургузукчу күш-ажылдың байлалында болуп турар, кижи дугайында сагыш-салыышкын Совет чазактың болгаш Коммунистиг партияның дээди хоойлузу болуп турар чүгле бистің чуртувуска болуп болур.

Крым области Украинаның Совет Социалистиг Республиказының составынга шилчидер дугайында РСФСР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң болгаш Украин ССР-ниң Дээди Соведининң Президиумунуң кады киирип турар саналын изин-биле деткип тур мен.

Ыраккы Соңгу чүкте

НАРЬЯН-МАР. Иви ажылдыгларның, аңчыларның болгаш балыкчыларның крайы—Ыраккы Соңгу чүкте Ненец национал округ Баренцово болгаш Карск далайларның эриктерин дургаар муң-муң километр шөйлү берген чыдар. Бо канчаар-даа аажок делгем девискээрде Националдар Соведининге соңгулдаларның талазы-биле Ненецтің № 625 соңгулда округу бар. Тундрада элээн каш көжүп чоруур соңгулда участоктары тургустунган. Олар Выучейский аттыг, «Красный олень», («Қызыл иви»), «Харп» («Соңгу чүктүң херели») болгаш өске-даа колхозтарның кышкы одарларында тургустунгулаан. Оларның төвү болза, иви ажылдыглар-биле кады көжүп чоруур кызыл чадырлар болуп турар.

Муң ажыг агитаторлар Тундраның чурттакчыларынга ССРЭ Конституциязын, «ССРЭ-ниң Дээди Соведининге соңгулдалар дугайында Дүрүмнү» таныштырып, бүгү соңгукчуларга СЭКП ТК-ниң Кыйгырыын номчуп берип турарлар. Ненец соңгулда округунуң талазы-биле Националдар Соведининиң депутадынга кандидат—СЭКП-ниң Ненец округ комитединиң бир дугаар секретары А. Н. Гудыревтиң намдарын соңгукчуларга агитаторлар таныштырып турарлар.

Хар шыпкан черлерде одар-белчиир турлагларынга чедериниң эвээш эвес бергелерин илеткелчилер, лекторлар болгаш агитаторлар ажып эрттер ужурга тааржып турарлар. Индигиниң иви ажылдыг совхозунда кызыл чадырларның ажылдакчылары ненец кыстар Тамара Сядейская болгаш Зоя Лагейская олар соңгукчулар ортузунга беседаларны төрээн дылының кырынга чорудуп турарлар.

ССРЭ-ниң Дээди Соведининге моон мурнунда болуп эрткен соңгулдалардан бээр эрткен дөрт чылдарның дургузунда округка балык тывыжы 47 хуу өскен. Өлүк белеткели барыкла ийи катап улгаткан.

Ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культуралыг деңнели белээн. Үндезин чоннуң уруглары—өрү класстарның өөреникчилериниң саны округта ийи катап хөй апарган. 200 ажыг аныяктар дээди болгаш тускай өөредилге черлеринде өөредилгезин үргүлчүлеп турарлар.

(СЭТА).

АГИТАС-МАССАЛЫГ АЖЫЛДАРДА ЧЕТПЕСТЕРНИ ШИИТПИРЛИГ УЗУТКААР

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның белеткели бүгү чоннуң патриоттуг күш-ажылчы бедик чаа көдүрлүүшкүнүнүң байдалында чоруп турар. Соңгулда кампаниязы бодунуң чаа чадазы болур ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар дээш калбак массалыг агитация ажылынче шилчип кирген. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң чаңгыс-аай блогунуң тиилелгезин хандырары партия организацияларының бүгү-ле агитация-пропаганда ажылының кол сорулгаларының бирээзи болур.

Бистиң областың партия организациязында соңгулда кампаниязын эрттириниң байлак дуржулгазы бар. Бистиң Төрээн чуртувустуң мурнунга партияның болгаш чазактың салганы политиктиг улуг сорулгаларны чедиишкинниг күүседириинге ол дуржулганы чөп ажыглап, массаларның ортузунга партийжи политиктиг ажылды хүн-бүрүнүң практиктиг сорулгалары-биле холбаштырып чорудары партия, совет болгаш бүгү-ле ажыл-агый, хөй-ниити органнарындан негетинип турар.

Областың партия, комсомол болгаш совет организациялары ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның белеткелин болгаш ажылчы чоннарның ортузунга политиктиг ажылды күштелдириниң талазыбиле чугула хемчеглерни ап чорутканнар. СЭКП райкомнары болгаш хооркому соңгулда участоктарының аайы-биле 202 агитпунктуларны организастаан, оларның эргелекчилеринге мергежилдиг кижилерни шилип киирген. Партия эге организацияларының чанында агитколлективтерде 5000 ажыг агитаторлар соңгулда участоктарында быжыглатынган болгаш оларның хуралдарын, семинарларын эрттиргилээн. Партия организацияларының агитаторлары, пропагандистери соңгукчуларның ортузунга агитас-массалыг ажылдарны чорудуп, хөй санныг лекцияларны, беседаларны, илеткелдерни кылып турарлар.

СЭКП-ниң Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Кызыл, Сүт-Хөл райкомнары болгаш Кызыл хоорай комитеди соңгукчулар ортузунга агитация-пропаганда ажылының удуртулгазын чүгээр организастап турарлар. Сарыг-Септиң машина-трактор станциязының механизаторлары, Улуг-Хем, Бай-Тайга, Кызыл, Чөөн-Хемчик районларның хөй-хөй колхозчулары социалистиг чарышка чаа-чаа хүлээлгелерни алгаш, ону күүседири-биле чүткүлдүг ажылдап турарлар.

Соңгукчулар ортузунга чорутунуп турар агитация-пропаганда ажылында ам-даа улуг четпестер бар. СЭКП Тес-Хем, Чаа-Хөл болгаш Улуг-Хем райкомнары соңгукчулар ортузунга агитация-пропаганда база көскү агитацияның ажылын кошкак удуртуп турар. Ол районнарда дыка хөй агитаторлар ам-даа соңгукчу бүрүзүнге чедир ажылдап кирбээннер. Соңгулда участоктары шынарлыг эки кылдыр деритинмээн, агитпунктулар чаа-чаа номнар, солуннар-биле чедир хандыртынмаан. Чаа-Хөл районда эң улуг ажылчын суур болур Кара-Сугда амга чедир соңгукчулар ортузунда агитация ажылы калбарбаан, ооң ужурунда ында чамдык ажылчыннарга соңгулда дугайында агитация шуут чорувайн турар.

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунда, районнуң ыяш ажыл-агый организацияларының ажылчыннарының ортузунда соңгулда белеткели, агитация-пропаганда ажылы онза багай тургустунган турда, райкомнуң бюрозу хемчег албайн турган. Сталин аттыг колхозтуң малчыннарының чурттап турар черлериниче районнуң удуртур ажылдакчылары барбайн турарындан чамдык колхозчулар соңгулда дугайын эки билбес болгаш колхозта партийжи-политиктиг ажыл куду деңнелде туруп турар.

Тес-Хем районнуң төвүнден эгелээш, колхозтарга чедир көскү агитация багай организастатынган, чамдык соңгулда участоктарының белеткел-шимелделери сөөлгү хүннерге чедир кылдынмайн турган.

Соңгукчулар ортузунга агитация-пропаганда ажылының база бир улуг четпес талазы болза, дыка хөй соңгулда участоктарында агитаторлар агитация ажылын чорударда соңгукчуларның ажылдап, чурттап турар черлеринге чеде бергеш, беседаларны, солун номчулгаларын, бистиң чуртувуста, области чаа-чаа болуушкуннарның дугайында тайылбырларны эвээш чорудуп, ол беседаларны колхозтуң, МТС-тиң совхозтуң мурнунда турар чугула политиктиг сорулгалар-биле дүүштүрбейн турары болур. Чамдык партия организацияларының талазындан агитаторларны соңгукчуларга быжыглап тургускаш, соңгулда участогун дерип-шимеп алгаш, ооң-биле оожургап олуруптар, а соңгулда участогунуң ажылынга бүгү талазы-биле дузалажыр хемчеглерни албайн турар.

Агитас-массалыг ажылдың соңгукчулар ортузунда кошкак чоруп турарының үстүнде демдеглетинген четпестериниң кол чылдагааны чүдеп хамааржып турарыл дээрге, СЭКП райкомнарының бюролары чоннуң ортузунга агитация ажылын четпес удуртуп, партия организацияларының чанында агитколлективтерниң ажылын соңгулда кампаниязынга холбаштыр ам-даа таарыштыр тургуспайн, агитаторларны эвээш сургап, оларның хуралдарын, семинарларын хаая эрттирип база районнарның чамдык удуртур ажылдакчылары агитация-пропаганда ажылынга боттары кошкак киржип, масса чоннуң ортузунга политиктиг илеткелдерни, лекцияларны, беседаларны эвээш чорудуп турарындан болур.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнүнге чедир хөй эвес хонуктар арткан. Соңгулдаларга бүгү белеткелдиң баштайгы үелери эртип, бистиң күрүневистиң эрге-чагыргазының дээди органынга соңгудар депутаттарның кандидаттарын депшидип доосканы-биле холбаштыр соңгулда кампаниязының чаа чадазының үези—депутатка кандидат дээш агитация ажылының үезинде партия организацияларының кол сорулгазы соңгукчулар ортузунга агитация-пропаганда ажылын улам күштелдирери болур.

Агитас-массалыг ажылдың төвү болур агитпунктуларның ажылын бедик деңнелге тургузуп, аңаа соңгукчуларның хуралдарын организастаар. ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттарның кандидаттары-биле соңгукчуларның ужуражыышкыннарын бедик деңнелге эрттирер херекке агитпунктуларның киржилгезин күштелдирер, янзы бүрү темаларга лекцияларны, беседаларны, айтырыг-харыылар кежээлерин организастаар болгаш соңгукчуларның ажылдап-даа, чурттап-даа турар черлеринге массалыг агитацияны чорудар херек.

Партия организациялары, бүгү агитаторлар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бүгү соңгукчуларга кыйгырыын соңгукчу бүрүзүнге тайылбырлаар, ол дугайында беседаларны, номчулгаларны, оларны колхоз, совхоз болгаш МТС бүдүрүлгезинин ажыл-агыйы-биле, оларның амгы үедеги соңгаарлатынмас сорулгалары-биле холбаштырар ужурлуг. Часкы тарылгага бүгү белеткел, үрезиннерни, ылаңгыя картофель ногааларын үрезиннерин четчири-биле белеткеп алыр, көдээ ажыл-агыйның бүгү чепсек-хереклерин быжырымчалыг септеп доозар, мал кыштагладыышкынын үлегерлиг эрттирер, малдын чаш төлүн бүрүн камгалап алыр болгаш малчыннарның амыдырал-чуртталгазын экижидер, колхозтарда тудугларны дүргедедир, тудуг материалдарын хар кыры-биле дүжүрүп белеткээр—бо бүгү айтырыглар-биле агитация ажылы сырый холбашкан турар ужурлуг.

Ажылчы чоннарның ортузунда бистиң чорудуп турарывыс агитас-массалыг ажылда четпестерни шиитпирлиг узуткаары, ол ажылдың идей-политиктиг бедик деңнелин хандырары, бүгү агитация ажылын соңгукчу бүрүзүнге чедир чорудары партия организацияларының агитатор, пропагандист бүрүзүнүң хүндүлүг хүлээлгези болур.

М. МЕНДУМЕ,
СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация киллдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы.

Бүдүрүлге планын ажыр күүседип турар

Кызылдың зоош-чем комбинадының коллективи январьда бүдүрүлге планын ниитизи-биле 107 хуу күүседкен. Бо талазы-биле эш Тонкихтиң хлеб быжырар бригадазы очаалдазын 117 хуу, эш Скрипаченконуң кондитер кызыглар бүдүрер бригадазы 115 хуу күүседип, бүдүрүлгеде мурнакчы болуп турар.

Коллектив ажылда чедиишкиннерни быжыглавышаан, улам бедик көргүзүглер дээш ажылдап турар. Маңаа коллектив февральдың бүдүрүлге планын он хонук бурунгаар күүседипкени херечи болур. Ылаңгыя хлеб быжырар цехи 102,5 хуу, а булочка кылыр цех 154 хуу күүседкен.

Бүдүрүлгеде организастатынган политехниктиг бөлгүмнүң өөредилгези доктаамал чорутунуп, ооң 20 ажыл дыңнакчылары билиг шингээдип алырынга улуг сонуургалдыг.

А. СОДУНАМ.

Малдың чаш төлүн бүрүн алыр дээш

Чөөн-Хемчик районда эш Настык-Доржу даргалаан «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр дээш боттуг хемчеглерни чорудуп турар.

Баштайгы төрээн 25 баш инектин 25 баш бызаазы, 120 хойнуң 120 хураганы, 30 өшкүнүң 30 анайы менди аллынган. Хойжулар Дагба-Доржу, Дамаажык, инек кадарчызы Ханды малдың чаш төлүн чидириг чокка өстүрүп турар. Чангыс-аай төлевилел ёзугаар 50 баш бызаага бир кажаяны, 450 баш анай, хураган киирер эки деритинген, чылыг, чырык үш кажааларны колхозчулар тудуп дооскан. Кышкы үеде чаш малдың чемгерилгезин эки хандырары-биле колхоз 150 тонна эки шынарлыг сигенни, 25 тонна суланы тускайлап тургускан. Малчыннар ол чемнер-биле чаш малды азырап турар.

Моон соңгаар төрээн малдарның чаш төлүн эки хүлээп алыр сорулга-биле колхоз баштаар чери дүнхиннүң доктаамал дежурныйларын мал фермаларында туруп турган.

К. БОРА-КӨЖЕ.

Тудуг материалдары

Кызыл районнуң «Совет Тыва» колхозунуң тудуг бригадазы (бригадири эш Көкей-оол) 1954 чылдың чаа тудугларының планын күүседиринче угландыр чамдык хемчеглерни чорудуп келген. 1050 ажыг кубометр тудуг ыяжы тайгада белеткетинген, тудуг бригадазының кежигүннери 598 кубометр ыяшты машина-биле сөөртүрүнге эптиг кылдыр орук агында дажыглап сөөрткен турган.

Бригаданың кежигүннери январьда 25 тонна чугайны белеткээш ажыглалга киирген. Олар оон аңгыда 30 тонна чугайны белеткеп, ажыглалга кииреринге чаптап турар.

А. КУНГАЖИК.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Колхозтарда тудуг ажылын экижидер

Мал кажаалары—мал ажылын хөгжүдериниң, ооң продуктулуун бедидериниң бир чугула үүлү болур. Таңды районда элээн хөй колхозтар мал кажааларының тудуун дыка четпес чорудуп турар. Артельдериниң баштаар черлери болгаш партияның чамдык эге организациялары ол чугула ажыл-хереки чедир үнелеп көрбейн, тудуг ажылдарын багай удуртуп келген. Чижээ, «Революцияның чалбыыжы» колхоз (даргазы эш Фролков, парторганизация секретары эш Шелепов) сөөлгү үеге чедирле тудуг бригадазын организаставаан. Ында чамдык тудуглардан үш чуртталга бажыңнары ийи чылда, тараа складының тудуу үш чылда доозулбайн турар.

Кажаалар чедишпейн турар ужурундан колхозтуң элээн хөй малы чадагай черде турар. Ооң уламындан малдар соокка доңуп, арып баксырап, оларның чамдыызы когаралга таваржып турар. Ол колхозтун тудуунда чүгле 5 кижи ажылдап турар.

Тудуг бригадаларын чугулага көрүп, оларның составы четчелендир тургустунган колхозтарда тудуг планы чыл бүрү күүсетинип, ажылдарның шынары экижип турар деп чүвени практика көргүскен. Ленин аттыг колхозтуң баштаар чери тудуг ажылын доктаамал удуртуп, ону боттуг организастап келген. Ынчангаш ол колхозта тудуг планы күүсетинген. «Революцияның чалбыыжы» колхозка бодаарга, ол колхозта тудуг ажылы чиик өртекке кылдынып турар.

Жданов аттыг колхоз тудуг ыяжының белеткелинче болгаш сөөртүлгезинче кирбейн турган, а «Революцияның чалбыыжы» колхоз 1953 чылдың февраль-март айларда белеткетинген тудуг ыяжын амдыгаа чедир-ле тудуг шөлүнде сөөртүп албаан. Бай-Хаак МТС болгаш Балгазында ММС колхозтар-биле аразында керээ хүлээлгелер чок деп чүвеге чылдагааннап алгаш, колхозтарның тудуг ыяжы сөөртүрүнге боттуг дузалашпайн турары канчап-даа шын эвес.

С. ТУШКОВ.

Аныяктарның кежээки школазынче кичээнгей салыр

Чаа-Хөл районнуң төвүнде аныяктарның кежээки школазын эрткен чылдың ноябрь 1-де ажыткан.

Ам ол школаның ажылы экиживейн турар. Өөредилге эгелээнден бээр ук кежээки школага суурнуң дыка хөй аныяктарын хаара тудар ужурлуг турбуже, ам ында чүгле 15 санныг кижи өөренип турар.

Ылаңгыя районнуң ортумак школазында ажылчыннар кайда-даа өөренмейн турарлар, а школа директору эш Сенятин ол кижилерниң билиглиг болурунга сагыш човавайн турар. Кажан өөредилге эгелеп турда, 4 классты дооспаан орус эштер 9 кижи составтыг бир классты организастап тургузар дугайында районнуң айтыышкынын ооң инспектору эш Зуева күүседир тургаш, соңгаарлатса-соңгаарлатса шуут боттандырбайн барган. Ынчангаш ол эштер база-ла өөредилгеден дашкаар арткан.

Ёзу барымдаалап тургустунган 15 кижи санныг аныяктарның кежээки школазында хаая болур кичээлдер чавыс деңнелге эрттип турар болгаш өөредилге херекселдери-биле, башкы кадрлар-биле безин четче хандыртынмаан. Орус дыл башкызынга киирип каан эш Белокопытова ол ажылынга харыысалга чок, үргүлүү шак үзүп келген.

Өөрензе чогуур аныяктарның чүгле эвээш кезии хаара туттунуп, кежээки школаны шыырак башкылар-биле хандырбайн, өөредилгеге контрольду тургуспайн келген чорук районнуң, ВЛКСМ райкомунуң талазындан четпес удуртканы болур.

Г. БАЛЧИР.

„Агитаторнуң блокнодун“ калбаа-биле тарадыр

Чөөн-Хемчик болгаш Сүт-Хөл районнарда СЭКП Тыва обкомунуң үндүрүп турары «Агитаторнуң блокнодун» чагыдылгазы багай чоруп турар. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик районда 300 ажыг агитаторлар ажылдап турар болза-даа, чүгле «Коммунизмче орук» колхозта 8-ле кижи чагыдып алганнар. Оон туржук СЭКП райкомунуң аппарадының ажылдакчылары безин ону чагыдып албайн турарлар.

Сүт-Хөл районда байдал оон база дээре эвес. Ол районда 280 ажыг агитаторлар ажылдап турар, ынчалзажок блокнотту ам чүгле 53 агитаторлар чагыдып алганнар. Ол районда «Большевик» болгаш Сталин аттыг колхозтарда агитаторлар блокнотту шуут чагытпааннар.

Байдал ындыг турбуже, ол районнарда партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация киллдистериниң эргелекчилери эштер Кызыл-оол биле Акара олар хемчег албайн турары дыка четпес. «Агитаторнуң блокноду» агитас-массалыг ажылдың чугула чепсээ болур. Ооң чагылдазын чорудары, ажыглалын нептередири партия организацияларының хүлээлгези болур.

Д. СЮРЮН-ООЛ.

Чоннуң калбак хереглелин хандырарынга область бүдүрүлгелериниң сорулгалары

Социализм үезинде бүдүрүлгениң хөгжүлдези ниитилелдиң хереглелин максималдыг хандырарынга чагырткан турар. Бистиң чуртувуста чоннуң материалдыг болгаш культурлуг деңнели чыл-бүрүде улам көдүрлүп, оларның хереглели хандыртынып турар.

Совет ниитилелдиң экономиктиг болгаш культурлуг көдүрлүүшкүнүнүң улуг чедиишкиннери болза, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың чуртка индустриализацияның политиказын чорутканының түүнелинде кыска хуусааның иштинде күштүг индустриализацияның базазы тургустунган, аңаа үндезилээш, көдээ ажыл-агый болгаш чиик үлетпүр доктаамал хөгжүп турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың Тыва обласка үргүлчү көргүзүп келген улуг дузаламчызының ачызында кыска үениң иштинде экономика болгаш политика талазы-биле улуг чедиишкиннер чедил алдынган.

Чурт үлетпүрүнүң өзүлдези-биле чергелештир областа көдээ ажыл-агый дыка дүрген хөгжүп турар болгаш хөй күш кирер аар ажылдарны механизастап турар.

Чурт болгаш одалга үлетпүрүнүң, ыяш үлетпүрүнүң болгаш тудуг материалдарының үлетпүрүнүң продукция үндүрүлгезиниң өзүлдези үчүгле эрткен чылдың дургузунда безин 5 миллиондан ажыг рубль болган. Чурт болгаш одалга үлетпүрүнүң эргелелиниң шугуму-биле 1953 чылда күрүне планы ниити продукция талазы-биле 101,6 хуу, бараанныг продукция талазы-биле 108,2 хуу күүсетинген.

Эрткен чылын бараанныг продукция талазы-биле күрүне планын алгы заводу, дааранылга комбинады, сапог даарар мастерская, ыяш ажыл-агый чери, Ээрбектиң хөмүр даш шахтазы, Сарыг-Септиң болгаш Тожуның райүлетпүр комбинаттары чедиишкиннинг күүсеткеннер.

Чурт үлетпүрүнүң системазында бүдүрүлгениң шалыпчыларының хүрээлени өскен. Шахтёрлар эштер Гимченко, Пономарчук, Телкова, ыяш заводунда эштер Чучун, Бичеоол, Носков, идик кылыкчылары эштер Беленович, Кыргыс Лаа-хурак, лааранылыкчылар эштер Золотухина, Пыжыва болгаш оон-даа өскелер эки ажылдап турарлар.

СЭКП-ниң XIX съездизиниң база СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунун, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң V сессиязының шиитпирлеринге бүгү совет улус улуг көдүрлүүшкүн-биле ужурашкан. Ол төөгүлүг айтыышкыннарны күүсетпишаан, Тыва областың чурт болгаш одалга үлетпүрү 1954 чылда калбак хереглелдиң бараннарын, бүдүрериниң хемчээлин улгаттырар болгаш үндүрер бараннарның ассортиментизин калбартыр, шынарын дыка экижидер. Эң ылаңгыя эрткен чылда областың чонунуң болгаш колхозтарының хереглелинге дүүшпейн турган бараннар болур кидис идиктиң бүдүрүлгези 2 катап, хөм идик бүдүн чартык катап, мебель 3 катап, индивидуальдыг даараныла 25 хуу, хөмүр даш тывыжы 16 хуу, шанак бүдүрүлгези 6 катап, терге 3 катап улгадыр. Чурт болгаш одалга үлетпүрү Барыын-Хемчик районга колхозтарның, совхозтарның хереглелиниң болгаш чоннуң калбак хереглел бараннарының бүдүрүлгезин дыка улгаттырып болурунуң бүгү аргалары бар.

1954 чылда тудуг трестизиниң бүдүрүлге программазы 1953 чыл-биле деңнээрге, ийи катап улгаттырганы-биле холбаштыр ыяш материалдарын, туйбуну, чугайны болгаш өске-даа тудуг материалдарының бүдүрүлгезин улгаттырары онза негетинип турар. Областың чурт болгаш одалга үлетпүрү база партия, совет организацияларның сорулгазы болза, ыяш материалы белеткээр ажылды онзалап көөрү болур.

Партияның Барыын-Хемчик райкому болгаш Барыын-Хемчик райкүүском областың чурт болгаш одалга үлетпүрүнге боттуг дузаны көргүзери чугула. Райүлетпүр комбинаттың ажылын экижидер талазыбиле ажылчын күжү-биле хандырып, сууржу амыдыралче шилчип турар колхозчу чонга хереглээр калбак хереглелдиң бараннарын бүдүрүп үндүреринге таарымчалыг байдалды тургузарынга, бүдүрүлгеде партия организациязының ролюн бедидеринге, социалистиг чарышты калбартырынга, политмассалыг ажылды чорударынга партия райкому дуза чедирери чугула.

Тудуг ыяжы белеткээр ажылдың багай тургустунганындан тудуг планы күүсетинмейн турар болгаш тудугнуң шынары куду. Ыяш белеткелиниң ажыл-агый черлериниң удуртукчулары күрүненің мурнунга харыысалгалыг хүлээлгелерин уттуп турарлар. Ол ыяш белеткээр ажыл-агыйларның хамааржып турар Каа-Хем болгаш Тожу районнарның күүскомнары кончуг багай удуртуп турарлар. Оон түүнелинде белеткээн ыяш материалының шынары кончуг багай, ооң кылган мебель үүлдериниң шынары куду.

Областың девискээринде нарын үүлдер кылырынга таарышкан эки ыяштар хөй, ону ажыглавайн турар, база Шагаан-Арыг болгаш Туран райүлетпүр комбинаттары куду шынарлыг мебельди кылып турар. Кызылдың мебель цехи эгелекчи саналды үндүргеш, ону боттары-даа күүсетпейн турар болгаш райүлетпүр комбинаттарында нептеретпейн турар.

Туранның райүлетпүр комбинадының кылып турар кидис идиктериниң шынары кончуг куду, ол ышкаш Кызылдың алгы заводунуң бүдүрүп турар кидис идиктери оон база-ла дээрелевес.

Областың чурт болгаш одалга үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң бүдүрүп турар кылыгларының шынарының куду болуп турары болза, областың чурт болгаш одалга үлетпүрү база партияның дыка хөй райкомнары, райкүүскомнары бүдүрүлгелериниң директорларының чоннуң негелдезин хандырарынче сагыш салбайн, чиик ажык сүрер чоруунга чөпсүүп, олардан кандыгдаа негелдени салбайн турар, бүдүрүлгелериниң технологиязын сайзырангайжыдарынче сагыш салбайн турар.

Мебель кылырынга хереглээр ыяш материалы белеткээриниң планы чыл-чылда күүсетинмейн турар.

Бүгү бүдүрүп турар кылыгларның даштыкы хевирин культурлуг чараш кылдыр кылып болурунуң бүгү арга-тар болгаш химиктиг чүүлдер хөй хирезинде, оларны чөп ажыглавайн турар. Шак ындыг сагыш тайбынзыраар практика-биле ажылдаар чорукту чок болдурар ужурлуг. Бүдүрүлгеге хереглээр материалдарның курлавырын тургузар болгаш чогуур үезинде бүдүрүлгениң цехтерин алгыдар, кургадылга черлерин калбартырынга кол кичээнгейни салыр ужурлуг.

Чурт үлетпүрүнүң үндүрер продукциязының шынарын экижидерүнге болгаш темпизин дүргедедир бүдүрүлгелериниң бүдүрүкчү күштерин бүрүн ажыглаары чугула.

Сөөлгү чылдарның дургузунда областың чурт үлетпүрү болгаш одалга үлетпүрү хөй машиналарны болгаш дерилгелерни алган. Оон иштинде туйбу кылыр 4 пресстерни, 25 дааранылга машиналарын алган болгаш шупту райүлетпүр комбинаттары локомобильдер-биле база автомашиналар-биле болгаш өскедаа дерилгелер-биле хандыртынган. Бүдүрүлгелериниң чорудулгаларынга механизацияны шингээлири болгаш улуг күш кирер ажылдарны механизастаары күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидер, продукция бүдүрерин улгаттырар болгаш ажылчыннарның күжүн чиигедир, эрткен чылдың түүнелинден ап көөрге, чурт болгаш одалга үлетпүрүнде дерилгелерни ажыглаарының деңнели бедээн. Ооң түүнелинде 1953 чылдың дургузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 3,6 хуу ажыр күүсетинген. Ындыг болза-даа дыка хөй райүлетпүр комбинаттары «Колхозник» деп туйбу кылыр пресс машинаны долу күштүү-биле ажыглавайн турар. Ол ышкаш Бай-Хаакта, Туранда райүлетпүр комбинаттары ыяш чазап кылыр бедик бүдүрүкчүлүг универсалдыг станокту шуут ажыглавайн турар.

Бүдүрүлгениң ажылдап турар шөлүн, бар дерилгелерни болгаш механизмнерни долу ажыглавайн тургаш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белеткелдиң үүлдерин хөйү-биле бүдүрериниң айтырыын шиитпирлээри берге болур.

1954 чылдың туйбу кылып үндүреринге белеткел ажылын кыска хуусаада дүрген доозар. Алгы заводу, ыяш заводу энергияны немей тургузуп тургаш, бүгү дерилгелериниң камналгалыг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузар. Дерилгелерни бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаары бүдүрүлге удуртукчуларының болгаш партия организацияларының сорулгазы болур.

Областың чурт болгаш одалга үлетпүрүнүң системазында бедик мергежилдиг кадрлар хөй. Оон ынай инженер-техниктиг ажылдакчыларның база эки шынарлыг продукция үндүрүп турар мастерлериниң болгаш ажылчыннарның саны үргүлчү өзүп турар.

Дыка хөй даараныкчылар болгаш туйбу бүдүрүкчүлери Донда-Ростов, Иркутск, Новосибирск болгаш өске-даа хоорайларда түр курстарны өөренип эрткен болгаш ам-даа өөренип турарлар. Ол ышкаш стахановчу школаларда болгаш техникумнарда боттарынын тускай мергежилин бедидип турарлар хөй.

Инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш ажылчыннарның мергежилин үргүлчү бедидер, удуртукчу кадрларны шыт шилип алырын, күш-ажылдың байдалын экижидер болгаш ажылчыннарның амыдырал-чуртталгазын экижидер дугайында хүн-бүрү сагыш салыр ужурлуг. Областың чурт болгаш одалга үлетпүрүнүң удуртукчулары кадрлар шилип алырын шын эвес чорудуп турганындан чамдык бүдүрүлгелериниң директорларына харыысалга чок кижилерни киирип ап турган. Чижээ, ыяш заводунуң директорунга эш Литвиненко, Барыын-Хемчик райүлетпүр комбинадының директорунга Блинов болгаш өскедаа кижилер бүдүрүлгелерге дыка хөй каражаны чедирген.

Шагаан-Арыг болгаш Бай-Хаак райүлетпүр комбинаттарының директорлары үр үеде чок турган ужурундан план күүсетинмейн турган. Ам кол сорулга болза, инженер-техниктиг удуртукчу ажылдакчыларның, эң ылаңгыя мастерлериниң, бригадирлериниң ролюн бедидери чугула. Продукцияның шынарының-даа, санының-даа талазы-биле бүдүрүлгениң планын күүседиринге оларның ролю улуг. Областа дааранылга комбинадында сураглыг мастер эш Золотухина, туйбу заводунда Сат Доржу болгаш өскелер-даа күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип ап турарлар.

Бистиң бүдүрүлгелериистиң мурнунда турар сорулгаларны күүседиринге социалистиг чарышты калбартыры болгаш мурнакчы арга-дуржулганы шингээдип алыры улуг ужур-дузалыг.

А. ТАРАСОВ,
СЭКП обкомунуң үлетпүр болгаш транспорт киллдизиниң эргелекчизи.

Болгарияның Коммунистиг партиязының VI съездизинде

СОФИЯ. Ревизия комиссиязының даргазының илеткелиниң соонда Болгарияның Коммунистиг партиязының 6-гы съездизинде олуржуп турар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлөөлериниң баштыңы СЭКП ТК-ның секретары эш П. Н. Поспеловка сөс берген, съездиниң киржикчилери ону изии-биле уткааннар. Эш Поспелов Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң мооң дараазында байырың номчаан:

БОЛГАРИЯНЫҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ 6-ГЫ СЪЕЗДИЗИНГЕ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди Болгарияның Коммунистиг партиязының алдыгы съездизинге акы-дуңманың байырын чедирип тур.

Болгарияның Коммунистиг партиязы социалистиг тургузуушкунга болгаш улус-демократтыг тургузугну быжыглаарынга улуг-улуг чедиишкиннерни чедип алган. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле болгар улус ада-чурттуң үлетпүрүн чедиишкиннер тургузуп, көдээ ажыл-агыны эде тургузуп, социалистиг культураны хөгжүдүп турар.

Социалистиг тургузуушкунга, көдээ ажыл-агыйның көдүрлүүшкүнү болгаш улус-демократтыг тургузугнуң үндезини болур ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелиң быжыглаары дээш, ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культурлуг амыдырал деңнелиң бедидери дээш, тайбың болгаш улустар аразының найыралы дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун Болгарияның Коммунистиг партиязынга чүректиң ханызындан күзеп тур бис.

Болгарияның Коммунистиг партиязы делгерезин!

Совет Эвилелиниң болгаш Болгарияның улустарының аразында бузулбас найырал делгерезин!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга алдар болдурган диннитиг адыш часкаашкыны залга диннмиреп үнген. Залга: СЭКП-ге — мөңге алдар!—деп кыйгылар үнүп турган.

(СЭТА).

Герман айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлээри дээш

Германияның демократтыг хөрөөженнер эвилелиниң болгаш француз хөрөөженнер эвилелиниң каттышкан медеглели

БЕРЛИН. АДН агентилели Германияның демократтыг хөрөөженнер эвилелиниң болгаш француз хөрөөженнериң эвилелиниң каттышкан медеглелин дамчыткан. Медеглелде чугаалап турары:

«Францияның болгаш Германияның хөрөөженнери ийи улустарның кайызынга-даа кыжанып турар дайынның улуг айылын дүвүрөөзинип турар.

Францияга болгаш Барыын Германияга америк тепкиш пунктуларын тургузары, улустарның көөр хөөн чогу герман өжөөн негекчи политиктерниң болгаш дайынның кем-буруулугларының киржилгези-биле бонн федералдыг күрүнеге герман милитаризмни катап тургузары ийи улустарның кайызының-даа айыыл чок чоруунга кыжанып турар.

Францияның болгаш Германияның хөрөөженнери герман айтырыгны тайбың шиитпирлээрин аажок күзеп турар.

Дайын планнарын үзер; бонн болгаш париж керээлерин боттандырарын, база европаның камгалал ниитилежилгезин тургузарын болдурбас: бонн болгаш париж керээлери чүнү айтып турарын, европаның камгалал ниитилежилгези чүнү айтып турарын хөрөөженнер бүрүзүнге тайылбырлаар, тайбыңны камгалаары дээш демократтыг организацияларның болгаш тайбыңга ынакшылдыг хөрөөженнерниң демиселиң боттарының чурттарынга нептередир сорулга-биле париж болгаш бонн керээлеринге удур хөрөөженнер бүрүзү удурланып үнзүн дээш могаг чокка демисежириңге боттарының бүгү күштерин бээрин олар хүлээнип турар.

Тайбыңны камгалаарынче угланган боттарының каттышкан күженишкиннериниң түңнелдерин үнелеп көөрү-биле француз болгаш немец хөрөөженнер март 8-тиң соонда ужуражырлар».

(СЭТА).

Берлин чөвүлел хуралының түңнелериниң талазы-биле Англияның общиналар палатазынга саналдар

ЛОНДОН. Февраль 24-те Англияның даштыкы херектер министри А. Иден берлин чөвүлел хуралының дугайында общиналар палатазынга ийи хонуктуң саналдарын ажыткан.

Берлин чөвүлел хуралы «элдепсиниишкинниң сеткил-сагыжын болдурган» дээр аянныг барыын-чүктүң чамдык пропагандистериниң тезизин Иден дапкырлап турган. Ынчалзадаа чөвүлел хурал тодаргай ажыкты берген деп Иден билинген. Иденниң сөстери-биле алырга, Женевага чөвүлел хуралды чыылдырар дугайында чедип алдынган дугуржулганы «бөдүүн чедиишкин» деп санап болур. Герман болгаш австри айтырыглар талазы-биле чөрүлдээлер ханы болган, чүге дээрге, герман болгаш австри айтырыг Европада «кол бергедээшкин» болуп турар деп ол демдеглээн.

Иденниң чугаазының хөй кезии герман айтырыгга Англияның болгаш барыын талакы өске-даа күрүнелериниң туружун камгалаарынче угланган болган. Ол «европаның камгалал ниитилежилгезин» болгаш Сонгу-атлантика блогун камгалап үргүлчүлеп турган.

Иден бодунуң чугаазының төнчүзүнде барыын талакы чурттар боттарының шериг күженишкиннерин үргүлчүлээр ужурлуг деп медеглээн.

Иденниң соонда оппозицияның баштыңының оралакчызы Моррисон санал бергеш, берлин чөвүлел хуралы чамдык чүүлдер талазы-биле «таарымча чок» болган-даа болза, бодунуң таарымчалыг талаларлыг болган деп ол чугаалаан.

Лейбористериниң парламент фракциязының хүрээлеңинде герман милитаризмни дагын төрүтүндүрериниң талазы-биле чазактың чорудуп турар политиказынга удурланып турар улуг бөлүк бар деп Моррисон оон ынай чугаалаан. «Парламентиден дашкаар ол бөлүктүң бодалын күзеп турар кижилер дыка хөй» деп Моррисон билинген. Ынчаарга Моррисон лейбористериниң Барыын Германияны чепсеглээрин деткип турар кезиниң мурнундан чүве чугаалаан.

(СЭТА).

„Областың чурттакчылыг черлеринге хөй-ниити корум-чурумун үрээни дээш административтиг хемчеглерни көргүзер дугайында" облкүүскомнуң 1952 чылдың февраль 22-деги № 95 шиитпириниң күштүг болурунуң хуусаазын узадыр дугайында

Ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитединиң шиитпири № 66

Ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитединиң **шиитпирлээни болза:**

«Областың чурттакчылыг черлеринге хөй-ниити корум-чурумун үрээни дээш административтиг хемчеглер көргүзер дугайында» облкүүскомнуң 1952 чылдың февраль 22-де үндүрген шиитпириниң күштүг болурунуң хуусаазын ийи чыл узадыр.

Тыва автономнуг областың ажылчы чоннар депутаттарының күүсекчи комитединиң даргазының оралакчызы А. КОЗЛЕНКО.
Тыва автономнуг областың ажылчы чоннар депутаттарының күүсекчи комитединиң секретары М. ПАХОМОВ.

Кызыл хоорай,
1954 чылдың февраль 18.

Областың чурттакчылыг черлеринге хөй-ниити корум-чурумун үрээни дээш административтиг хемчеглерни көргүзер дугайында

Ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитединиң шиитпири № 95

Ыяавыла күүседир доктаалдарны чер-чер Советтериниң үндүрериниң дугайында болгаш оларны үрээни дээш административтиг чурум-биле хемчеглер онаарының дугайында РСФСР-ниң Бүгү-российниң Төп күүсекчи Комитединиң болгаш улус Комиссарларының чөвүлелиниң 1931 чылдың март 20-де үндүрген № 17 Доктаалының 186 чүүлү-биле бадылатынган дүрүмге үндезилээш, хоорайларга, районнар төптеринге, ажылчын суурларга, көдээ (суму) болгаш чурттакчылыг өске-даа черлерге хөй-ниитиниң корум-чурумун болгаш айыыл чок чоруун деткиир сорулга-биле область Совединиң күүсекчи комитединиң **шиитпирлээни болза:**

1. Хөй-ниити черлеринге (кудумчуларга, бажыңнарның херим кажааларының иштинге болгаш массалыг селгүүстээшкин черлеринге болгаш хөй кижилер чыглыр өске-даа черлерге, районнар төптеринге болгаш ажылчын суурларга) хөй-ниитиниң корум-чурумун болгаш айыыл чок чорукту үрээн кижилерге мооң адаанда административтиг хемчеглериң бирээзин онаар: сагындырар, 100 рубль чедир торгаар ийик-ге 30 хонук чедир эдип чазаар күшажыл кылдыртыр.

Көдээ (суму) болгаш көдээниң өске-даа чурттакчылыг черлеринге хөй-ниитиниң чурумун үрээн кижилерни ажылчы чоннар депутаттарының көдээ Совединиң күүсекчи комитединиң шиитпирин ёзугаар мооң адаанда административтиг хемчеглерни онаар: сагындырар, 10 рубль чедир торгаар азы 5 хонук чедир хуусаа дургузунда албадап ажыл кылдыртыр.

Хөй-ниити чурумунуң үрекчилерин шагдаа органнары ол-ла черлеринге мынчаар торгаар: область хоорайы—Кызылга 3 рубль чедир, оон өске хоорайларга, районнар төптеринге болгаш ажылчын суурларга —1 рубль чедир.

Ол-ла черге торгаашкынны төлээринден ойталаар болза, шагдааның хоорай салбырының начальниги ол шиитклди 3 катап улгаттырар.

2. Хамаатыларның чаңгыстап ийикпе, азы бөлүү-биле мооң адаанда кылган чүүлдерин хөй-ниити корум-чурумун болгаш айыыл чок чорукту үрээни деп саналар:

а) хоорайларның, районнар төптериниң болгаш ажылчын суурларның кудумчуларынга дүнекинин 12 шагының соонда шимээргээрин, алгырарын, музыка херекселдери-биле ойнаарын болгаш ыыткыр ырлаарын;

б) чөпшээревээн черлерге, тодаргайлаарга—кудумчуларга, киоскилер чанынга, магазин-садыгларга, көргүзүлге черлериниң фойелеринге болгаш көрүкчүлер залдарынга спиртти болгаш өске-даа эзиртир чүүлдерни ижерин;

в) театрларга, кино-театрларга, клубтарга болгаш оон-даа өске хөй-ниити черлеринге тапкылаарын;

г) театрларга, кино-театрларга, клубтарга болгаш оон-даа өске хөй-ниити черлеринге эзирип алгаш келирин;

д) кудумчуларга, театрларга, кино-театрларга болгаш өске-даа хөй-ниити черлеринге бак сөстер чугаалаарын;

е) РСФСР-ниң Кеземче хоойлузунуң 74 чүүлүнге таварышпайн турар оон-даа өске хөй-ниити корум-чурумун болгаш айыыл чок чорукту үрээр чоруктар анаа хамааржыр.

3. Хөй-ниити корум-чурумун үрээр чорукту сагындырып, хемчег албас болза, эзирик кижилерни клубтарның, театрларның көрүкчүлер олурар залдарынче, катоктарже болгаш стадионнарже эрттирер болза, клубтарның, кино-театрларның, стадионнарның, катоктарның, садтарның болгаш парктарның удуртукчуларынга, анаа барган кижилериниң талазындан бак сөстер үнүп, эзирик кижилерге спирт болгаш эзиртир арагалар садар болза, рестораннарның, столоваяларның болгаш закусочнаяларның эргелекчилеринге, директорларынга база кудумчуда ларёктарның чанынга, садтарга болгаш парктарга, магазиннерге спирт болгаш өске-даа арагаларны ижерин чөпшээрээр болза, магазиннерниң болгаш ларёктарның эргелекчилеринге—бо шиитпирниң 1-ги чүүлүнде айыткан административтиг хемчеглерни онаар.

4. Бир эвес корум-чурумну болгаш айыыл чок чорукту хандырар талазы-биле эрге-дужаалдыг кижилер боттарынга даандырган черлеринге болгаш хөглээшкин черлеринге 3-кү чүүлде айыткан негелдерни ийи удаа күүсетпес болза, а ол ышкаш хөй-ниити чурумун үрээниниң түңнелинде улуг хораны чедирген болза, ол талазы-биле буруулуларга хоойлу ёзугаар тургустунган корум-чурум-биле кеземче харыысалгазын хүлээдир.

5. Бо шиитпирниң күүселдезин хайгааараарын Тыва автономнуг областың УМВД-ниң шагдаа органнарынга дагзыр.

6. Бо шиитпир болза, парлатынгаш 15 хүн эрткен соонда күштүг болур болгаш Тыва автономнуг областың бүгү-ле девискээринге ийи чылдың дургузунда күштүг болур.

Тыва автономнуг областың ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы А. ЧИМБА.
Тыва автономнуг областың ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитединиң секретары М. ПАХОМОВ.

Кызыл, 1954 чылдың февраль 22.

Кыдаттың көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин калбартырының планы

ПЕКИН. Бо чылын Кыдат Улус Республиканың янзы-бүрү можулларының тараачыннары үлетпүрүү чиг-эт-биле хандырарынга болгаш улустуң амыдырал байдалын улам ыңай бедидеринге эргежок чугула техниктиг культураларның тарылгазын дыка калбартырынга белеткеп турарлар.

Пекин радиозунуң медээлеп турарын ёзугаар алырга, хөвең бүдүрүлгезиниң талазы-биле чуртта бирги черде турар Хэбэй можузунга (Кыдатта тарып турар бүгү хөвең шөлүнүң дөрттүң бири оон девискээринде) бо чылын хөвең тарылгазының шөлү эрткен чылдың деңнелиңден 14 хуу улгадыр. Чогуур айытынган план ёзугаар хөвең дүжүдүнүң ажаап алышкыны 1953 чылдың деңнелинден 39 хуу, а шөлдүң эге хемчээлиниң дүжүттүү — 21 хуу ажар.

«Сыканжибао» солуннуң медээлеп турары болза, ол черниң чонун шайның янзы-бүрү сорттары-биле хандырар дээш Сыканның шай ажылдыглары шай тарылгазының шөлүн улгаттырып турар. Шайның бедик сорттулуг үрезиннери-биле тараачыннарны хандырып турар болгаш шай бүдүрүп турар районнарже тускай эртемниглерни чорудуп берип турар улустуң чазаа Сыканның тараачыннарынга улуг дузаламчыны көргүзүп турар. Солуннуң айтып турарын ёзугаар алырга, бо чылын Сыканның шай тарыыр шөлдеринден эрткен чылдагызындан элээн каш чүс муң цзинь (цзинь—0,5 килограмм) хөй шай бүрүзүн ажаап алган турар.

(СЭТА).

Польшаның хоорайларының хөгжүлдези болгаш өзүлдези

ВАРШАВА. Барыын талакы польша хоорай Зеленая Гура дурген катап тургустунуп, өзүп турар. Польша-биле катап каттыжарының мурнунга чедир-ле Зеленая Гурага үлетпүр барык-ла чок турган. Ам хоорай дайын мурнундагызынга бодаарга барык-ла 15 муң хөй чурттакчылыг.

Улустуң эрге-чагыргазының тос чылдарының дургузунда Зеленая Гурага улуг үлетпүр бүдүрүлгелери—«Полька Велна» деп пөс-таавы комбинады болгаш «Засталь» деп кан конструкцияларның заводу тургустунган, оларның продукция бүдүрүлгелери чылдың-на улгадып турар. Чижээ, «Засталь» завод амгы үеде бараан вагоннарын дайын мурнунда бүгү Польшага бүдүрүп үндүрүп турганындан дыка хөйну кылып турар.

Амгы үеде Зеленая Гура вино кылыр үлетпүрүнүң болгаш кат-чимис бүдүрүлгезиниң база катап улуг төвү болу берген. Хоорайның амыдыралы болгаш оон овур-хевири дыка өскерилген. Чырыдыышкынның элээн каш албан черлери тургустунган. Тускай болгаш ниити эртемнерниң школаларының саны дыка өскен, хоорайның төөгүзүнде бир дугааргы театр ажытынган, клубтар болгаш библиотекалар ажылдап турар. Хоорайның моон соңгааргы тудуушкунунуң планы ажылдап кылдынган.

(СЭТА).

Албанияда көдээ ажыл-агый кадрларының белеткели

ТИРАНА. Көдээ ажыл-агыйга бедик билиглиг кадрлар белеткээриниң талазы-биле улуг кичээнгейни Албанияның Күш-ажыл партиязы болгаш албани чазак салып турар. Эрткен чылын Корчага көдээ ажыл-агыйның чаа техникуму болгаш көдээ ажыл-агый кооперативтериниң даргаларын болгаш санакчыларын белеткээриниң талазы-биле чыл хуусаалыг школаны ажыткан. Бо чылын Дурресада трактористер, трактор бригадаларының бригадирлерин, механиктер белеткеп үндүрериниң талазы-биле школа ажылдап эгелээн.

Амгы үеде чуртта көдээ ажыл-агыйның үш техникумнары бар,ында 600 хире кижи өөренип турар, оон аңгыда Кавайда болгаш Дурресада көдээ ажыл-агый механизаторларының ийи чыл хуусаалыг көдээ ажыл-агый школалары бар.

Ам Албанияның көдээ ажыл-агыйында дээди билиглиг 160 тускай эртемниглер ажылдап турарлар. Улус эрге-чагыргазының чылдарының дургузунда курстарга болгаш школаларга 1 муң хире трактористерни белеткеп үндүрген.

(СЭТА).

Корей Улус-Демократтыг Республика. Республикада калбарып турар катап тургузуушкунуң ажылдары тудуг материалдарының дыка хөй санын негеп турар. Кореяның Күш-ажылчы партиязы, чазак болгаш эрге-чагырганың чер-чер органнары цемент, туйбу бүдүрүп үндүрүп турар бүдүрүлгелериниң ажылынче улуг кичээнгейни салып турар. Тэсоннуң туйбу заводу ажылдап эгелээн, Сынхориде цемент заводу катап тургустунуп турар.

Чурукта: Сынхориде цемент заводунуң катап тургузуушкунунуң талазы-биле ажылдап турар септекчилериниң бригадазы.

СЭТА-ның пресслишези.

Француз Марокконда дерзиилел

Марокконуң компартиязының медеглели

ПАРИЖ. «Юманите» солунга Марокконуң Коммунистиг партиязының медеглелин парлаан. Чаа султан Сиди Мохаммед Бен Мулай Арафтың Касабланкада келгени-биле холбаштыр полицейжи дерзиилээшкиннериниң ында күштелиишкинин ол медеглелде сойгаландыр илередип турар. Февральдың 13-тен 18-ке чедир полиция хоорайның ол черниң улузу чурттап турар кварталдарынга чиндилгени чорудуп, полиция ёзулуг шаажылал экспедициязы болу берген деп медеглелде чугаалап турар. Полицейжилер эң дерзии чүүлдерни үүлгедип турарлар.

Коммунистиг партия ол күчүлелдиг үүлгедиишкиннерге шиитпирлиг удурланыышкынын медеглеп, марокко айтырыгны чөптүг шиитпирлеп таарыштырарының эргежок чугулазын база дагын айтып турар.

(СЭТА).

Ажылдан үндүрер чорукка удур итали ажылчы чоннарның демисели

РИМ. «Унита» солуннуң медээлеп турары болза, Салернода «Зориенте» деп металлургия заводунуң ажылчыннары ажылдан үндүрер чорукка удур демиселге чедиишкинни чедип алганнар. 71 ажылчыннарны үндүрериниң дугайында дирекция черинин шиитпирин солуурун негеп ажылчыннар 28 хонуктуң дургузунда заводту ээлеп келгеннер. Ажылдан үндүртеннерни катап киирер дугайында дугуржулга чедип алдынган.

(СЭТА).

Генерал Нагибтиң албанындан дүшкени

ПАРИЖ. Каирден Франс Пресс агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга генерал Нагиб республиканың президентизи, «удуртукчу революстуг чөвүлелдин» даргазы болгаш премьер-министр албан дужаалын дүжүп берген.

Генерал Нагиб албан-дужаалындан ооң негээнин ёзугаар «удуртукчу революстуг чөвүлел» онза бүрүн эргелерни аңаа тыпсып бербээни-биле холбаштыр дүшкен.

Премьер-министрге Гамаль Абдель Насер томуйлатырган.

(СЭТА).

Генерал Нагибтиң ажылындан дүшкенинге холбаштыр

КАИР. Египеттиң чаа премьер-министри подполковник Гамаль Абдель Насер «Удуртукчу революстуг чөвүлелдин» даргазынга база томуйлатырган деп солуннар дыңнадып турар. Ооң мурнунда Насер премьер-министрниң оралакчызы, «удуртукчу революстуг чөвүлелдин» даргазының оралакчызы албан-дужаалды эдилеп турган.

Генерал Нагибтиң албанындан дүжүп бериишкини болгаш Насерни томуйлаар дугайында шиитпир «удуртукчу революстуг чөвүлелдин» онза хуралынга февраль 24-түң дүнезинде болган деп солуннар дыңнадып турар. Подполковник Гамаль Абдель Насерниң баштааны «удуртукчу революстуг чөвүлел» революцияның кол сорулгазы — Египеттиң девискээринден колонизаторларны үндүр ойлаткыже чедир эрге-чагырганың бүгү долузун болгаш бодунуң бүгү бүрүн эргелерин бодунга хевээр арттырар апаар деп парлалгага бердинген албанның медеглелинде чугаалап турар.

Республиканың президентизи албан-дужаал конституцияны хүлээп ап, президентини конституция ёзугаар соңгугуже чедир хостуг турар деп национал удуртулганың министри майор Салах Салем египет солуннарның төлөөлекчилеринге медеглээн. Бүгү министрлер боттарының хүлээлгелерин күүседип үргүлчүлээр деп ол чугаалаан.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор
Д. О. БЕГЗИ.

Күш-культура — ОРГАНИЗМНИ КАДЫКШЫДАРЫНЫҢ БОЛГАШ БЫЖЫГЛААРЫНЫҢ КҮЧҮЛҮГ АРГАЗЫ БОЛУР.

Мага-боттуң аваангыры болгаш күжү үргүлчүнүң белеткели-биле чедип алдынып турар.

Күш-культура болза, өкпе аарыгларын болдурбайн, чем хуулдуруушкунун экижидип, нерви системазын болгаш шыңган эттерни быжыглап турар. Күш-культура кижиге энергияны, сергек болгаш амыдыралчы өөрүшкүнү немеп берип, оон ажылга арга-мергежилин болгаш шыдамыккай чоруун бедидип база кижиниң элекке кырыыр чоруун болдурбазын хандырып турар.

Лыжа спорту—культурлуг дыштанылга болгаш хөглээшкин болур.

Лыжа спортунуң техниказы-биле чепсегленнер!

КАДЫК МАГА-БОТКА—КАДЫК ОМАКШЫЛ!

Санитар-чырыдыышкынының Тыва область бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кулумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң—3—88. харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң 4—98, иштики информация, бухгалтериянның—3—65.

ТС—01622. Культура эргелелиниң типографиязы